

Félags- og húsnæðismálaráðuneytið
Skúlagötu 4
101 Reykjavík

9. október 2025

Drög að frumvarpi til laga um réttindavernd fatlaðs fólks

Umsögn Barnaheilla – Save the Children á Íslandi við mál nr. 186/2025 í samráðsgátt stjórnvalda

Barnaheill – Save the Children á Íslandi hafa áður skilað umsögn við áform ráðuneytisins í máli nr. 124/2025. Þar lýstu samtökin sérstökum áhyggjum af því að áformað væri að færa ráðstafanir til að draga úr nauðung í þjónustu fyrir fötluð börn yfir í barnaverndarlög. Annars vegar væru barnaverndarlög og þau eftirlitskerfi sem þau kveða á um eru engan veginn í stakk búin til að grípa þennan viðkvæma hóp, þannig að réttindi barnanna gætu skerst við yfirfærsluna, og hins vegar væri hætt við að lagalegt tómarúm myndi skapast ef ekki væru gerðar breytingar á barnaverndarlögum samhliða yfirfærslunni.

Varfærin nálgun á breytingar

Barnaheill lýsa ánægju með að mið hafi verið tekið af fyrri umsögn samtakanna og ráðuneytið nálgist málaflokkinn með nýjum hætti í drögunum. Nú er lagt til að lög um réttindavernd fatlaðs fólks nái áfram til fatlaðra barna að því undanskildu að um beitingu nauðungar í þjónustu við fötluð börn sem vistuð eru á grundvelli barnaverndarlaga skuli fara samkvæmt ákvæðum þeirra laga.

Þessi breyting er til bóta frá fyrri áformum og endurspeglar vilja ráðuneytisins til að vera með varfærna nálgun þegar kemur að breytingum sem geta haft neikvæð áhrif á stöðu fatlaðra barna. Barnaheill vilja þó minna á að eftirlit með beitingu nauðungar er ófullnægjandi hvort sem um það fer samkvæmt lögum um réttindagæslu fyrir fatlað fólk eða ákvæðum barnaverndarlaga. Úr því þarf að bæta á vettvangi beggja ráðuneytanna sem með málaflokkana fara.

Löngu tímabært að bæta barnaverndarlög

Á síðustu árum hefur umboðsmaður Alþingis heimsótt nokkur búsetuúrræði sem rekin eru á grundvelli barnaverndarlaga – meðferðarstöð ríkisins að Stuðlum og Vinakot og Klettabæ, sem eru búsetuúrræði fyrir börn með fjölbættan vanda á aldrinum 13-18 ára. Í öllum tilvikum komu fram ábendingar um að umgjörð með þvingunarráðstöfunum gagnvart börnum væri óviðunandi.

Umboðsmaður benti jafnframt á að tímabært væri að endurskoða ákvæði barnaverndarlaga og að enn hefði ekki verið sett reglugerð um beitingu þvingunar skv. 82. gr. barnaverndarlaga, 23 árum eftir að lögin tóku gildi. Barnaheill taka undir þessar ábendingar umboðsmanns

Alþingis. Ekki verður lengur búið við þessa vankanta og því er afar brýnt að ljúka þeirri endurskoðun á barnaverndarlögum sem mennta- og barnamálaráðuneytið hefur boðað.

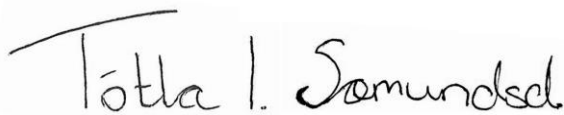
Málsmeðferðartíma þarf að stytta með raunhæfum aðgerðum

Hvað varðar beitingu nauðungar á grundvelli laga um beitingu nauðungar á grundvelli laga um réttindagæslu fyrir fatlað fólk, þá hefur umboðsmaður Alþingis til skoðunar hvort réttaröryggi fatlaðs fólks sé nægjanlega tryggt í ljósi þess hversu langan tíma afgreiðsla mála getur tekið hjá nefnd um undanþágu frá banni við beitingu nauðungar og sérfræðiteymi um aðgerðir til að draga úr beitingu nauðungar – en af svörum til umboðsmanns er ljóst að ferlið í heild getur tekið á þriðja ár.

Með frumvarpsdrögum er brugðist við þessari stöðu með því að setja inn skýra tímafresti í samræmi við meginreglur stjórnsýsluréttar um málshraða. Skv. 19. gr. skal vinnslutími máls hjá sérfræðiteyminu að öllu jöfnu ekki vera lengri en þrír mánuðir og aldrei lengri en sex mánuðir. Skv. 22. gr. skal úrskurðarnefnd velferðarmála (sem er ætlað að taka við verkefnum undanþágunefndarinnar) að jafnaði taka ákvörðun í málum er varða undanþágur frá banni við beitingu nauðungar innan þriggja mánaða.

Erfitt er að sjá hvernig mögulegt verði að ná þeim úrbótum í málsmeðferðarhraða án þess að til komi aukin fjárveiting til nefndanna, en skv. áhrifamati frumvarpsins er gert ráð fyrir að útgjaldaaukning ríkissjóðs muni nema 8,5-11,5 m.kr. fyrir lögin í heild, án þess að nánar sé tilgreint í hverju sú aukning muni felast. Mikilvægt er að skýrt komi fram hvernig ráðuneytið sjái fyrir sér að ná þeim tímafrestum sem lagðir eru til í frumvarpinu með raunhæfum og fullfjármögnum aðgerðum.

Virðingarfyllt,



Tóttla I. Sæmundsdóttir
Framkvæmdastjóri Barnaheilla



Barnaheill